ความเชื่อความศรัทธา ในการละเล่นเพลงโคราช เพื่อแก้บนท้าวสุรนารี (ย่าโม)

Belief in playing Korat songs to take an oath ThaoSuranari (Ya Mo)

ฐิติกิติ์ ไชยวงษา
Thitikhit Chaiwongsa

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มุ่งเสนอประเด็นทางวิชาการเกี่ยวกับเพลงโคราช สำหรับการแก้บนท้าวสุรนารี หรือ ย่าโม ณ วัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา และ ลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ซึ่งเป็นความเชื่อของประชาชนทั่วไปที่บนบานท้าวสุรนารี ภายหลังเมื่อพรที่ขอได้สำเร็จ จึงได้ถวายเพลงโคราชเพื่อเป็นเครื่องบูชา ชาวนครราชสีมามีความเชื่อว่าท้าวสุรนารี ชื่นชอบการฟังเพลงโคราช ซึ่งเป็นมหรสพที่ได้รับความนิยมมาอย่างช้านานอีกทั้งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา เป็นเครื่องสะท้อนความเชื่อค่านิยมในตัวเพลงโคราชและแสดงถึงภูมิปัญญาทางด้านภาษาและการขับร้องเพลงพื้นบ้าน ประกอบกับสถานการณ์ของโรคติดต่อไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID-19) ทำให้คณะเพลงโคราชต้องปรับตัวกับสถานการณ์ปัจจุบัน การศึกษาครั้งนี้ ใช้ศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า เพลงโคราชนิยมนำไปแสดงในโอกาสต่างๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคลตามความประสงค์ของคณะเจ้าภาพ ปัจจุบันการว่าจ้างเพลงโคราชถูกนำมาเป็นเครื่องบูชาด้วยศรัทธาของชาวนครราชสีมาและผู้ที่ศรัทธาในดวงวิญญาณของท้าวสุรนารีมากกว่าโอกาสอื่นในปัจจุบัน สถานการณ์ของโรคระบาดทำให้หมอเพลง

โคราชต้องประกอบอาชีพเสริมเพื่อเลี้ยงชีพนอกเหนือจากการร้องเพลงโคราช เป็นอาชีพหลัก

คำสำคัญ: เพลงพื้นบ้าน, เพลงโคราช. ความเชื่อความศรัทธา

ABSTRACT

This article aims to present academic topics on Korat songs. For vows to Thao Suranaree or Ya Mo at Wat Sala Loi, NakhonRatchasima Province and Thao Suranaree Monument, which fulfilled the public's belief that at the door of Thao Suranaree after when the blessings were requested, therefore, gave the song Korat as an offering Nakhon Ratchasima people believe that Thao Suranaree like to listen to Korat music. This is an entertainment that has long been popular and unique in Nakhon Ratchasima. is a reflection of faith The values in Korat songs and shows the wisdom of language and folk singing. In conjunction with the situation of coronavirus disease 2019 (COVID -19), Korat music group had to adapt to the current situation. This study was conducted by collecting data from documents, textbooks, academic articles and participant observation in the study. The results showed that Korat folk songs are performed on different occasions, both happy and unhappy events, according to the wishes of the host group. Currently, the performance of Korat songs is used as an offering by the believers of Nakhon Ratchasima and those who believe in the soul of Thao Suranaree more than any other occasion. The situation of the epidemic prompted Doctor Song Korat to take up an additional occupation to earn a living besides his main occupation of singing Korat songs.

Keywords: Korat songs to make avoite offering, Belief, Folk song

ที่มาและความสำคัญ

จังหวัดนครราชสีมา หรือ “โคราช” เป็นอีกนามหนึ่งของจังหวัดที่นิยมเรียกชื่อจังหวัดนครราชสีมาจังหวัดที่ใหญ่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ ความเป็นมาของจังหวัดนครราชสีมาเริ่มตั้งแต่ราวพุทธศักราช 300 โดยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรมขอม เป็นแหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย (เติม วิภาคย์พจนกิจ, 2546 : 4) ด้วยประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ประกอบกับพัฒนาการของชุมชนในพื้นที่ ทำให้จังหวัดนครราชสีมามีเอกลักษณ์หลายด้าน อาทิ ด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งดนตรีเป็นอีกเอกลักษณ์หนึ่งที่แสดงวิถีชีวิตได้เช่นกัน การขับร้องเพลงพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์ทางดนตรีของพื้นที่ในอีกลักษณะหนึ่ง เป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมนั้น อีกทั้งค่านิยม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของสังคม อีกทั้งสอดแทรกความหลักแหลมในการประดิษฐ์คำร้องสำหรับการร้องโต้ตอบ จนเป็นเอกลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านที่ไม่มีใครเหมือนในด้านภาษาและท่วงทำนองของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านในบริเวณประเทศไทยสันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จากหลักฐานกฎมณเฑียรบาลในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี พบข้อความเกี่ยวกับการห้ามให้ประชาชนเล่นเพลงเรืออย่างอึกทึกที่บริเวณสระแก้ว อันใกล้กับเขตพระราชฐาน (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2553 : 142) เพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับความนิยมในหลายจังหวัด นครราชสีมาหรือโคราช มีภาษา ดนตรี และสำเนียงการพูดที่ที่เป็นเอกลักษณ์ จึงทำให้เกิด “เพลงโคราช” อันเป็นที่นิยมมาช้านาน เป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิง ใช้ภาษาท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา คือ “ภาษาโคราช” ในการร้องโต้ตอบลักษณะคล้ายกับเพลงพื้นบ้านในภูมิภาคอื่นๆ สามารถนำมาร้องเพื่อความบันเทิง หรือโอกาสต่างๆ ที่เหมาะสม ลักษณะของกลอนเพลงมีสัมผัสในระหว่างคำและระหว่างวรรคคล้องจองกันจนเกิดความไพเราะทางภาษา (กำปั่น ข่อยนอก, 2561 : สัมภาษณ์) ดังนั้นเพลงโคราชจึงเป็นเครื่องบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ประดิษฐ์การละเล่นเพื่อสร้างความบันเทิงให้กับสังคมที่ตนอยู่อาศัย

ปัจจุบันเพลงโคราชยังคงได้รับการว่าจ้างเพื่อแสดงในโอกาสต่างๆ “การแก้บน” เป็นอีกวัตถุประสงค์หนึ่งในการแสดงเพลงโคราช สามารถพบเห็นการว่าจ้างเพลงโคราชเพื่อการแก้บนได้บริเวณลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีและวัดศาลาลอย การแก้บนของประชาชนทั้งสองแห่งดังกล่าวนั้นเกิดจากการบนบานกับดวงวิญญาณของท้าวสุรนารีแล้วคำอธิษฐานนั้นสำเร็จดังหวัง และเมื่อคำขอนั้นสำเร็จลุล่วงลง ประชาชนจึงต้องหาคณะเพลงโคราชเพื่อทำตามสัญญา จึงทำให้เกิด “สมาคมเพลงโคราชจังหวัดนครราชสีมา” เพื่อเป็นสมาคมที่คอยติดต่อประสานงานให้กับคณะเพลงโคราชในจังหวัดนครราชสีมา ภารกิจอีกประการของสมาคมฯ ในช่วงปัญหาการระบาดขอวงไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID 19) คือการประสานงานเรื่องคิวงานในการแก้บนถวายท้าวสุรนารี ณ ลานอนุสาวรีย์ของท้าวสุรนารี และ วัดศาลาลอย ทั้งสองสถานที่นี้ถือว่าเป็นจุดรวมขวัญและกำลังใจของชาวจังหวัดนครราชสีมาทั้งสองสถานที่นี้ได้มีการบรรจุอัฐิของท้าวสุรนารีไว้เพื่อให้ประชาชนได้สักการะบูชาและระลึกถึงดวงวิญญาณท้าวสุรนารี จึงเป็นเป็นเหตุให้มีการร้องเพลงโคราชเพื่อสักการะและแก้บนกับดวงวิญญาณของท้าวสุรนารีเพื่อชาวนครราชสีมาและผู้ศรัทธาในเลื่อมใสศรัทธาในดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี

ด้วยเหตุข้างต้นที่กล่าวมาเป็นเหตุให้ ผู้ศึกษาเลือกศึกษาในประเด็นของการร้องเพลงโคราชสำหรับการแก้บน โดยประกอบด้วยฉันทลักษณ์ของเพลงโคราช ขั้นตอนในการร้องเพลงโคราชสำหรับการแก้บน และสถานการณ์ของโรคระบาดไวรัสโคโรน่า 2019 หรือ COVID-19 ที่มีผลกระทบต่อคณะเพลงโคราชสำหรับการแก้บนในปัจจุบัน

ลักษณะของเพลงโคราชแก้บน

ลักษณะของเพลงโคราชแก้บนและเพลงโคราชที่บรรเลงตามปกติที่ร้องในโอกาสต่างๆ มีลักษณะคล้ายกัน กล่าวคือการผลัดกันร้องระหว่าง **“หมอเพลงผู้ชาย”** และ **“หมอเพลงผู้หญิง”** หรือสามารถเรียกโดยรวมได้ว่า **“หมอเพลงโคราช”** จะทำการร้องโต้ตอบกันด้วยปฏิภาณของหมอเพลงซึ่งการแก้บนจะไม่มีการประชันกลอนสดโดยสมาชิกในคณะเพลงโคราชนั้นๆ การร้องแก้บนนั้นจะทำการร้องสนับสนุนในประเด็นของหมอเพลงในวงซึ่งกันและกันทั้งหมอเพลงรุ่นเยาว์และหมอเพลงผู้ใหญ่ จะร้องเพลงโคราชแก้บนโดยเพิ่มกระบวนการของพิธีกรรมโดยเรียงเรื่องตามลำดับ ดังนี้

ภาพที่ 1 คณะเพลงโคราช
(ที่มา : ฐิติกิติ์ ไชยวงษา, 2565)

1.การเชิญดวงวิญญาณท้าวสุรนารีเพื่อรับฟังเพลงโคราช

การเชิญดวงวิญญาณของท้าวสุรนารีมารับฟังเพลงโคราชโดยหมอเพลงโคราชเพื่อรับฟังเพลงโคราช ชาวโคราชมีความเชื่อว่าท้าวสุรนารี หรือ ย่าโม ชื่นชอบเพลงโคราชซึ่งเป็นมหรสพเพียงไม่กี่อย่างในยุคสมัยนั้น การเชิญดวงวิญญาณของท้าวสุรนารีเพื่อรับฟังเพลงโคราชนั้น คณะเพลงโคราชจะกล่าวถึงจุดประสงค์ของคณะเจ้าภาพที่ถวายเพลงโคราชเพื่อรับฟังเพลงโคราชเพื่อการแก้บน หรือการถวายเพลงโคราชให้เป็นสิริมงคลแก่คณะเจ้าภาพ เป็นต้น

2.การกล่าวถึงจุดประสงค์ของคณะเจ้าภาพ

การกล่าวถึงจุดประสงค์ของคณะเจ้าภาพนั้น หมอเพลงโคราชจะทำการด้นกลอนสดเพื่อกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการถวายเพลงในครั้งนั้น หากเป็นการแก้บนและมีเครื่องบูชาตามความเชื่อเช่น หมากพลู ชุดไทย ก็จะได้กล่าวในการด้นเพลงโคราชในช่วงนี้เช่นกัน เมื่อกล่าวถึงวัตถุประสงค์เป็นที่เรียบร้อยจะมีหมอเพลงโคราชร้องต่อในช่วงถัดไปโดยไม่ปล่อยมีช่วงที่ว่างลงนานเกินไป

3.การเล่าถึงประวัติและเหตุการณ์สำคัญของท้าวสุรนารี

ประวัติของท้าวสุรนารีจะกล่าวถึงวีรกรรมในกรณีเจ้าอนุวงศ์เวียงจันท์ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ณ ทุ่งสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา โดยมีจุดประสงค์เพื่อกล่าวถึงความสำคัญของท้าวสุรนารีที่วางแผนใช้กลอุบายในการต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระของชาวโคราชที่ถูกกวาดต้อนโดยกองทัพลาวของเจ้าอนุวงศ์ในครั้งนั้น

4.การกล่าวถึงการขอพรและสิ่งที่สำเร็จลุล่วงไปแล้ว

การกล่าวถึงการขอพรและพรที่สำเร็จไปแล้วนั้น หมอเพลงโคราชจะกล่าวถึงคำขอพรหรือวัตถุประสงค์ในการถวายเพลงโคราช ซึ่งการกล่าวนั้นจะ **“ด้นกลอนสด”** โดยได้รับข้อมูลจาก **“สำนักงานจัดการเพลงโคราช”** ซึ่งจะมีประจำอยู่ที่วัดศาลาลอย และ ลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ต้องการจะว่าจ้างคณะเพลงโคราชสำหรับแก้บนและขอให้ย่าโมรับคำสัญญาเพื่อหมดพันธะและจะได้ไม่เป็นเวรเป็นกรรมต่อไป

5.การร้องอวยพรให้กับคณะเจ้าภาพ

ในการแก้บนแต่ละครั้งเมื่อภารกิจ หรือสิ่งที่ต้องการนั้นบรรลุตามที่ปรารถนาแล้วคณะเพลงโคราชจะร้องเพลงอวยพรให้กับคณะเจ้าภาพ และจะสิ้นสุดการร้องเพลงโคราชสำหรับการแก้บน หรือการถวายเพื่อเป็นสิริมงคลในครั้งนั้น

6.ช่วงหลังจากการแก้บนเมื่อทำการร้องเพลงโคราชแก้บนเสร็จแล้ว คณะเพลงโคราชจะทำการร้องเพลงโคราชตามปกติ กล่าวคือจะเล่นเพลงโคราชโต้ตอบระหว่างหมอเพลงชายหญิงไปเรื่อยๆ จนกว่าจะครบเวลาตามที่ได้ว่าจ้าง โดยมีการระบุอัตราค่าจ้างและระยะเวลาในการเล่นเพลงโคราชไว้ อัตราค่าบริการในการว่าจ้างสามารถบอกถึง **“ระยะเวลาในการแสดง”** และ **“จำนวนของหมอเพลง”** ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 อัตราค่าบริการและจำนวนหมอเพลงโคราช

	อัตราค่าบริการ	จำนวนหมอเพลง	เวลาในการว่าจ้าง
1	899 บาท	4 คน	30 นาที
2	1,099 บาท	6 คน	45 นาที
3	1,999 บาท	8 คน	60 นาที

(ที่มา : ฐิติกิติ์ ไชยวงษา, 2565)

คณะเพลงโคราชว่าจะจัดสรรลำดับสำหรับการแก้บนจะทำการร้องตามลำดับในลักษณะนี้ เพื่อเป็นสัญญะให้แก่เจ้าภาพว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการแก้บนแล้ว หลังจากช่วงของพิธีกรรมจะทำการร้องโต้ตอบเหมือนการว่าจ้างเพลงโคราชปกติ หมอเพลงโคราชรุ่นเยาว์ในวงได้จะได้ฝึกฝนทักษะการร้อง

เพลงโคราชอย่างต่อเนื่องซึ่งหมอเพลงคนอื่นหรือหัวหน้าคณะเพลงโคราชจะมอบหมายหน้าที่ในการร้องเพลงช่วงอวยพร หรือ ช่วงการกล่าวถึงประวัติของท้าวสุรนารีเนื่องจากเป็นช่วงที่สามารถประพันธ์คำร้องและไม่จำเป็นต้องด้นกลอนสด ดังนั้นเวทีการร้องเพลงโคราชเพื่อการแก้บนสามารถเปรียบเสมือนเป็นสถานที่สำหรับฝึกหัดหมอเพลงโคราชรุ่นใหม่ให้มีความกล้าที่จะร้องเพลงโคราชต่อหน้าสาธารณะได้อย่างกล้าแสดงออก ทั้งนี้หมอเพลงโคราชต้องรู้ลำดับของการร้องเพลงโคราชที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ศรัทธากับเพลงพื้นบ้าน

มนุษยชาติในสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์หรือสมัยประวัติศาสตร์มีความต้องการที่จะสื่อสารกับเทพเจ้าในลัทธิความเชื่อที่ตนนับถือเพื่อให้เทพเจ้าได้บันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในบริเวณที่ตนอาศัยอยู่ มนุษย์โบราณในอารยธรรมลุ่มน้ำโขง มีความต้องการที่จะสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือพลังงานเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถมองเห็นและจับต้องได้ ดังนั้นมนุษย์จึงหาสื่อกลางในการสื่อสาร ระว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับมนุษย์ โดยใช้เครื่องมือที่เป็นภาษาหรือท่วงทำนองที่แตกต่างจากการสื่อสารระหว่างมนุษย์ทั่วไป ในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศไทยใช้ “แคน” ประกอบกับการ “ลำ” เป็นเครื่องมือในการเป็นสื่อสาร เพื่อแปลความจากภาษาที่หมอลำร้อง เพื่อเป็นภาษาที่สื่อสารให้กับพญาแถน หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นได้รับรู้ในภาษาพิเศษที่ถูกแปลงสารด้วยเสียงแคน (สุรพล เนสุสินธุ์, 2563) ในทางกลับกันสำหรับกลุ่มวัฒนธรรมของชาวโคราช ใช้เพลงโคราชเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่าง “ผู้ที่มีความปรารถนาบางอย่าง” กับ “ดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี” ความเชื่อเรื่องการใช้เพลงโคราชสำหรับแก้บนนั้นเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 โดยนางสองเมือง อินทรกำแหง หัวหน้าคณะเพลงโคราชสองเมืองอ้างว่า ดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี (ย่าโม) ได้มาเข้าฝันว่าให้นำเพลงโคราชมาแก้บนแล้วจะประสบผลสำเร็จตามที่ขอ จากคำบอกเล่าดังกล่าว จึงได้เกิดรวบรวมหมอเพลงโคราชเพื่อก่อตั้งเป็นคณะเพลงโคราชเป็นคณะแรก เพลงโคราชกลายเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นเครื่องบูชาใช้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งสามารถนำมาร้องในโอกาสต่างๆ อาทิ โอกาสการแสดงเพื่อความบันเทิง เพื่อการประกอบพิธีกรรม เป็นต้น โดยเพลงโคราชสำหรับประกอบพิธีกรรมนั้นนิยมใช้เพื่อการแก้บนเป็นสำคัญ (เบญจพร เจ๊กจันทึก, 2557)

ศิลปะทางด้านดนตรีในจังหวัดนครราชสีมานอกจากเพลงโคราชที่ได้รับความนิยม ยังมี **“มโหรีโคราช”** เป็นศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีอีกประเภทหนึ่ง แต่เพลงโคราชได้รับความนิยมในการนำไปแก้บนมากกว่ามโหรีโคราช ไม่ว่าจะเป็นการแก้บนท้าวสุรนารี(ย่าโม) ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวนครราชสีมาให้ความเคารพนับถือนอกหนือจากท้าวสุรนารี (ย่าโม) ที่ใช้เพลงโคราชในการแก้บนเช่นกัน ชาวนครราชสีมาเลือกใช้เพลงโคราชเพื่อเป็นการประกอบพิธีกรรมมากกว่ามหรสพชนิดอื่น เนื่องจากคำบอกเล่าคณะเพลงโคราชสองเมือง เมื่อนำแนวคิดด้านพิธีกรรมมาผนวกเข้ากับการแก้บนของชาวโคราชจะแสดงให้เห็นองค์ประกอบสามอย่างซึ่งอยู่รวมกัน คือ เพลงโคราช เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคือดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี (ย่าโม) และ ผู้ศรัทธา เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงการใช้เสียงร้องของหมอเพลงหรือถ้อยคำที่มีจังหวะและทำนองพิเศษจนกลายเป็นการร้องเพลง โดยมีความเชื่อที่บอกเล่ากันอย่างต่อเนื่องจากปี พ.ศ.2477 จนถึงปัจจุบันเป็นเครื่องเชื่อมโยงความเชื่อเพื่อเป็นสื่อสารระหว่างผู้ศรัทธากับที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ในจังหวัดนครราชสีมา

เมื่อเพลงโคราชถูกนำมาร้องเพื่อถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนโคราชที่ได้รับสืบทอดความเชื่อ จึงทำให้เกิดการจัดสรรถ้อยคำเพื่อร้องออกมาถวายแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อถวายให้กับดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี (ย่าโม)

คีตศิลป์เพลงพื้นบ้าน(เพลงโคราช)

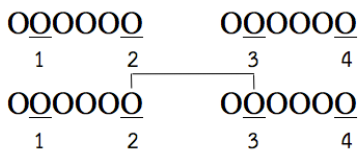
เพลงโคราชนั้นสันนิษฐานว่าดัดแปลงมาจากเพลงทรงเครื่องและนักวิชาการบางท่านได้สันนิษฐานว่ามาจากเพลงฉ่อย (บุญส่ง สร้อยสิงห์, 2563) แต่เอกลักษณ์ของเพลงโคราชอยู่ที่ **“ภาษาที่ใช้ในการร้อง”** และการร้องที่ **“ปิดคำ”** กล่าวคือนิยมใช้คำตายที่เป็นเสียงสั้น และจะใช้ฉันทลักษณ์ที่เป็นคู่และสามารถยืดหยุ่นได้ ทั้งนี้การยืดหยุ่นของฉันทลักษณ์นั้นต้องอยู่ในกรอบของจังหวะที่หมอเพลงโคราชได้เริ่มตั้งต้นตั้งแต่การเกริ่นเพลง และความสามาถในการร้องของหมอเพลงโคราชที่จะยืดจังหวะ

การร้องเพลงโคราชแก้บนนั้นจะมีชื่อเรียกเพลงแต่ละช่วงในสองลักษณะ คือ **“เพลงก้อม”** คำว่าก้อมนี้หมายถึง **“สั้น”** เพลงก้อมจึงหมายถึงเพลงที่มีลักษณะสั้นๆ นำมาใช้โต้ตอบและแสดงปฏิภาณของหมอเพลงโคราชทั้งชาย

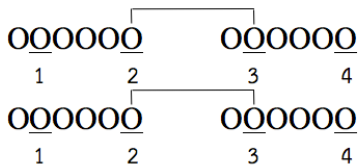
และหญิง **“เพลงขัดอัน”** เป็นเพลงก้อมประเภทหนึ่ง มีสัมผัสในวรรคที่ 1 และ 2 แต่จะไม่มีสัมผัสระหว่างคำในวรรคที่ 3 และ 4 ซึ่งยังคงเนื้อเรื่องเดียวกันจึงทำให้ขัดหูคนฟังจึงเรียกว่าเพลงขัดอัน นอกจากเพลงก้อมและเพลงขัดอันหมอเพลงโคราชจึงพัฒนาเพลงในลักษณะต่างๆ โดยเรียกชื่อเป็นจำนวนนับเลขคู่ อาทิ เพลงคู่สอง เพลงคู่สี่ เพลงคู่แปด จนถึง เพลงคู่สิบสอง (นีรนุช กมลยะบุตร, 2563) เพลงโคราชจึงมีลักษณะที่เป็นกลอนสั้นๆ ลงจังหวะ สามารถแสดงถึงปฏิภาณของหมอเพลงได้ทั้งชายและหญิง

แผนผังฉันทลักษณ์ของตัวอย่างเพลงโคราช

เพลงก้อมลักษะที่ 1

เพลงก้อมลักษะที่ 2

(ที่มา : นีรนุช กมลยะบุตร, 2563)

ฉันทลักษณ์ที่ปรากฏจนเกิดความรู้สึกขัดในกลอนเพลงแต่ยังคงคล้องจองเช่นเดิม ความงามของเพลงโคราชนั้นอยู่ในการลงจังหวะของกลอนเพลงที่หมอเพลงโคราชจะใช้ปฏิภาน ในการประดิษฐ์คำร้อง (กำปั่น ข่อยนอก, 2561)

ตัวอย่างเพลงโคราชแก้บน

ฟังกำปั่นกาเหว่า เขาก็หาเอามาให้
ตาแหลมแก้มหอม ไม่คิดมาหาญมาหัก
ไม่แน่อับแน่นน ให้เกิดเป็นคน
ก็แน่หนาบนบาน ขอหลานจากย่า

ก็ตั้งใจได้แน่นอน ไม่ฟังเก่งฟังแยก
ให้ฟังเพลงโคราช ฟังก่อน
ให้ดวงวิญญาณ ลอยผ่านอากาศ
มารับฟังกัน เด้อเพลงโคราชดอกเด้อย่าโม

(ที่มา: กำปั่น ข่อยนอก, 2561)

เพลงโคราชแก้บนข้างต้นเป็นเพลงโคราชช่วงการเชิญดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี (ย่าโม)เพื่อรับฟังเพลงโคราช มีการเอ่ยถึงการขอพรของเจ้าภาพผู้ว่าจ้างคณะเพลงโคราชกำปั่นบ้านแท่นและกาเหว่า โชคชัย ลักษณะการด้นคำร้องในเพลงโคราชข้างต้นจัดอยู่ในประเภทเพลงก้อม มีสัมผัสในวรรคของตนเอง เช่น

ไม่แน่อับแน่**นน** ให้เกิดเป็น**คน**
ก็แน่หนาบน**บาน** ขอ**หลาน**จากย่า

กำปั่น ข่อยนอก (2561) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการร้องเพลงโคราชไว้ว่า ในวรรคที่หนึ่งสัมผัสคำว่า **“นน”** และคำว่า **“คน”** วรรคที่สองสัมผัสคำว่า **“บาน”** และคำว่า **“หลาน”** คำเหล่านี้เมื่อถูกนำมาร้องจะเป็นคำที่ถูกร้องเสียงสั้น การร้องเสียงสั้นเพื่อเป็นจังหวะให้หมอเพลงโคราช อีกทั้งเป็นการเร่งจังหวะให้เกิดความสนุกสนานเนื่องจากเพลงโคราชไม่นิยมใช้เครื่องประกอบจังหวะในการสร้างจังหวะในขณะทำการแสดง อีกทั้งสามารถเป็นชั้นเชิงในเลือกคำด้นสดขณะทำการแสดง ทั้งนี้การด้นกลอนสดจะอาศัยปฏิภาณของหมอเพลงเป็นสำคัญ หมอเพลงจะร้องตามฉันทลักษณ์หรือไม่ตรงก็ไม่นับว่าเป็นเรื่องที่ผิดนับว่าเป็นเอกลักษณ์ของเพลงโคราช

การร้องเพลงโคราชแก้บน หมอเพลงโคราชจะร้องออกด้วยคำที่คล้องจองเป็นพิเศษ ด้วยความเชื่อว่าหมอเพลงกับร้องเพลงโคราชให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือดังนั้นจึงต้องใช้คำพูดที่ถูกคัดสรรมาเป็นพิเศษในการแก้บนแต่ละครั้ง

สถานการณ์ของเพลงโคราชแก้บนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันเพลงโคราช ยังได้รับความนิยมในการว่าจ้างในหลายวัตถุประสงค์ ของคณะเจ้าภาพ การแก้บนเป็นวัตถุประสงค์ที่ยังได้รับความนิยมอย่างมาก ในการจัดหาว่าจ้าง คณะเพลงโคราชส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการว่าจ้างรับงาน เนื่องจากสถานการณ์โรคติดต่อไวรัสโคโรน่า 2019 หรือ โควิด-19 (COVID-19) จังหวัดนครราชสีมาได้มีประกาศให้ประชาชนงดการออกจากที่พักเนื่องจาก มีจำนวนของผู้ติดเชื้อเป็นจำนวนมาก ทำให้คณะเพลงโคราชหลายคณะได้ทำการ พักวงเพื่อประกอบอาชีพอื่นๆ เนื่องจากขาดรายได้จากการร้องเพลงโคราช ภายหลังได้มีการผ่อนปรนมาตรการทำให้ชาวนครราชสีมาสามารถออกมา ดำเนินกิจการต่างๆ ได้ตามเดิม คณะเพลงโคราชจึงได้เริ่มรับงานแก้บนและ งานว่าจ้างอื่นๆ จึงทำให้เริ่มกลับมามีรายได้หลัก

คณะเพลงโคราชในจังหวัดนครราชสีมา มีสมาคมเพลงโคราชเป็นผู้ประสานงาน และจัดตารางการรับงาน ณ ลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี และ วัดศาลาลอย การถวายเพลงโคราชแก่ดวงวิญญาณของท้าวสุรนารีมากที่สุดในสองสถานที่ ดังกล่าว ซึ่งจะมีการปลูกศาลาประมาณห้าศาลาสำหรับคณะเพลงโคราช เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าบริเวณนี้มีคณะเพลงโคราชสำหรับแก้บนให้คณะ

ภาพที่ 3 คณะเพลงโคราชและคณะเจ้าภาพถวายเพลงโคราชท้าวสุรนารี (ย่าโม) ณ วัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา
(ที่มา : ฐิติกิติ์ ไชยวงษา, 2565)

เจ้าภาพหรือผู้ที่ต้องการถวายเพลงเพื่อเป็นสิริมงคลได้สังเกตเห็นอย่าง ชัดเจน สมาคมเพลงโคราชจะจัดสรรคณะเพลงโคราชต่างๆ ณ ที่สองสถานที่

ลงตารางงานจัดการคิวในการว่าจ้างให้และจะสลับหมุนเวียนคณะเพลงโคราช ในสองสถานที่ เพื่อให้คณะเพลงโคราชสามารถรับงานว่าจ้างจากภายนอก หรือประกอบอาชีพเสริมได้ ในบางกรณีจะมีผู้ที่ต้องการถวายเพลงโคราช ณ ลานเจดีย์เก็บอัฐิท้าวสุรนารี ณ วัดศาลาลอยเป็นจำนวนมาก คณะเพลงโคราชจะทำการร้องเพลงโคราชบนลานโล่งติดกับเจดีย์อัฐิของท้าวสุรนารี (ย่าโม) พระยามหิศราธิบดี (ทองคำ) สามีของท้าวสุรนารี และนางสาวบุญเหลือ (บุตรสาวบุญธรรม) ซึ่งทั้งสามท่านนี้เป็นผู้ที่มีบทบาทในวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์อำเภอพิมาย ในกรณีเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์เมื่อสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้การร้องเพลงโคราชในบริเวณต่างๆ ของวัดศาลาลอยตามสถานที่ที่เหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ศรัทธาในดวงวิญญาณและวีรกรรมของท้าวสุรนารี เมื่อมีจำนวนขงคณะเจ้าภาพเยอะเกินกว่าสถานที่ที่ทางวัดจัดเตรียมให้กับคณะเพลงโคราช

ผลการศึกษา

จากการศึกษาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับเพลงโคราช อาทิ ประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครราชสีมา ประวัติของเพลงโคราช แง่มุมของศิลปินเพลงโคราช และฉันทลักษณ์ของเพลงโคราชพบว่า เพลงโคราชแก้บนเป็นความเชื่อเมื่อปี พ.ศ. 2477 โดยนางสองเมือง อินทรกำแหง เป็นผู้ริเริ่มค่านิยมในการนำเพลงโคราชมาร้องเพื่อแก้บนกับดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุรพล เนสุสินธุ์ (2563) ได้ให้ทัศนะของการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์ต้องสื่อสารด้วยการใช้ภาษาที่พิเศษและมีตัวกลางในการสื่อสาร การนำเพลงโคราชมาแก้บนจึงเป็นสื่อกลางในการสื่อสารของผู้ศรัทธาในดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี การร้องเพลงโคราชนิยมใช้การรร้องแบบด้นสดตามเอกลักษณ์ของเพลงพื้นบ้าน การร้องเพลงโคราชเพื่อแก้บนมีขั้นตอนในการร้องแตกต่างจากการร้องเพลงโคราชปกติ เนื่องจากมีขึ้นตอนพิธรกรรม คือการเชิญดวงวิญญาณของท้าวสุรนารี (ย่าโม) หลังจากขั้นตอนพิธีการต่างๆ ของการแก้บนจึงจะเป็นการร้องเพลงโคราชโต้ตอบแบบปกติของหมอเพลงโคราชชายหญิง การร้องเพลงโคราชนั้นเป็นการถวายให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือจึงด้นคำด้วยถ้อยคำที่คัดเลือกเป็นพิเศษจากปฏิภาณของหมอเพลงโคราช กำปั่น ข่อยนอก (2561) และ นีรนุช กมลยะบุตร (2563) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ

การร้องเพลงโคราชว่า การร้องเพลงโคราชนั้นไม่มีเครื่องประกอบจังหวะ หมอเพลงจึงจะต้องร้องด้วยคำสั้นๆ เพื่อเป็นการสร้างจังหวะให้ตนเองของหมอเพลงโคราช ซึ่งเพลงโคราชจะมีสัมผัสในวรรคของตัวเองเป็นคู่ โดยใช้คำตายเสียงสั้นในการประดิษฐ์คำร้อง

รูปที่ 5 ศาลารับงานเพลงโคราชแก้บน ณ ลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี
(ที่มา : ฐิติกิติ์ ไชยวงษา, 2565)

ปัจจุบันคณะเพลงโคราชนั้นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์โรคระบาดของไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID-19) โดยมีทางเลือกในสองลักษณะ คือ หมอเพลงโคราชบางคณะเลือกประกอบอาชีพอื่นและยุบวงเพื่อความอยู่รอด สำหรับคณะเพลงโคราชที่ยังยึดอาชีพในการรับว่าจ้างร้องเพลงโคราชนั้นยังคงยึดถือรูปแบบของเพลงโคราชที่เป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องอนุรักษ์ให้กับคนรุ่นหลัง อีกทั้งยังถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้กับเยาวชนผู้สนใจ เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังสืบไป

รายการอ้างอิง

กำปั่น ข่อยนอก. (9 เมษายน 2561). **สัมภาษณ์.** ศิลปินเพลงพื้นบ้านคณะกรรมกำปั่น บ้านแท่นและกาเหว่า โชคชัย

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2553). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับเสริมความรู้ เล่มที่ 15. กรุงเทพฯ : บริษัทด่านสุทธาการพิมพ์จำกัด

เติม วิภาคย์พจนกิจ. (2546). **ประวัติศาสตร์อีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บุญส่ง สร้อยสิงห์, ปริญญา เรืองทิพย์, & ประวิทย์ ทองไชย. (2563). เพลงโคราช : การถ่ายทอดองค์ความรู้[ฉบับออนไลน์]. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, 15**(2), 255-267

เบญจมาพร เจ๊กจันทึก. (2557). **แนวทางการอนุรักษณ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการแสดงเพลงโคราชแบบดั้งเดิมของจังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

นีรนุช กมลยะบุตร. (2563). **การสื่อสารความเชื่อผ่านเพลงโคราชใบริบทพิธีกรรมแก้บน.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

สุรพล เนสุสินธุ์. (2563). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรมดนตรีในลุ่มน้ำโขง.** ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น